

สถานภาพการทำงานและความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตร
บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ของมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีการศึกษา 2532 - 2548*

สุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์
ธาดาศักดิ์ วชิรปรีชาพงษ์
สมชาย วรรณญาณุไกร
บุญยืน จันทร์สว่าง

Abstract

The research was to study working situation and problems found among graduates of Library and Information Science program, including their opinions about knowledge necessary for working in the IT society. The gathered information were comparatively studies by age and graduation time. The subjects were 106 graduates chosen by simple random sampling from academic year 1989-2005. A set of questionnaires was used as researching tools. The data were analyzed by SPSS/PC+ program for percentage, mean, standard deviation, and F-test and t-test for hypothesis testing.

According to the research findings, the majority of graduates worked in academics and school libraries. Their duties included library works, teaching, and administration,

---

* งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (เงินรายได้คณะมนุษยศาสตร์) ประจำปี 2549

respectively. Their positions in the libraries were librarians, head of divisions, and library administrators. In terms of applying their knowledge to their jobs, it showed that the graduates managed to apply their knowledge to improve both their job and themselves in the high level, and they had problems in the medium level. As for opinions towards necessary knowledge for working, it showed that most knowledge in the questionnaires was necessary in the high level. Topics ranked most important were modern library and information center management, knowledge management, information storage and retrieval, language and communication (i.e. English), and information literacy. No significant difference between groups defined by age and graduation time was found in terms of the opinions towards necessary knowledge for working.

ภูมิหลัง

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้เริ่มเปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาโท หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) วิชาเอกบรรณารักษศาสตร์ เมื่อปีการศึกษา 2510 ภายใต้การรับผิดชอบของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์¹ ซึ่งในขณะนั้นมหาวิทยาลัยยังมีฐานะเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา เป้าหมายสำคัญของหลักสูตร คือผลิตผู้สอนทางบรรณารักษศาสตร์เพื่อไปสอนในระดับปริญญาตรี ฉะนั้นในหลักสูตรจึงเน้นหนักทางวิชาการศึกษาพอๆ กับวิชาการด้านบรรณารักษศาสตร์ คือ 45 : 45 หน่วยกิต ซึ่งแม้ ในระยะต่อมาจำนวนหน่วยกิตของวิชาทางการศึกษาจะลดน้อยลง แต่ก็กล่าวได้ว่ายังไม่ได้เป็นศาสตร์ทางวิชาชีพเฉพาะด้านโดยตรง ต่อมาเมื่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้เข้ามามีบทบาทในวงวิชาชีพ ก่อปรกับการเกิดศาสตร์ใหม่ คือ “สารนิเทศศาสตร์” ซึ่งพัฒนาจากบรรณารักษศาสตร์ในทางปฏิบัติที่มุ่งเน้นการจัดเก็บและค้นคืนเนื้อหาเฉพาะเรื่องโดยอาศัยเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีโทรคมนาคม ศาสตร์ทั้งสองจึงเป็นศาสตร์ที่เกื้อกูลกัน เพราะฉะนั้นเพื่อให้มีหลักสูตรวิชาชีพเฉพาะโดยตรงที่ครอบคลุมทั้งศาสตร์ทางบรรณารักษ์อย่างละเอียดลึกซึ้งและเข้มข้น และศาสตร์ในสาขาวิชาสารนิเทศศาสตร์ที่เป็นวิทยาการสมัยใหม่ จึงได้จัดทำหลักสูตรใหม่ขึ้นและเปิดสอนในปีการศึกษา 2529 คือหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศส.ม.) สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์² ส่วนหลักสูตร การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) วิชาเอก

¹ เดิมใช้ชื่อว่า “ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์” ต่อมาได้รับอนุมัติจากทบวงมหาวิทยาลัยให้เปลี่ยนชื่อเป็น “ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์” ในปี พ.ศ. 2543 แต่ใช้เป็นการได้ในปี พ.ศ. 2546

² หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศส.ม.) สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ได้งดการเปิดรับนิสิตตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 แต่ได้เปิดสอนในหลักสูตรใหม่คือ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศส.ม.) สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2547 เป็นต้นมา

บรรณารักษศาสตร์ ยังคงเปิดสอนควบคู่กันไปและได้งดการเปิดสอนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา เนื่องจากไม่เป็นที่นิยมและประสบปัญหาเรื่องจำนวนผู้เรียน

ในแง่ของการติดตามผลมหำบัณฑิตที่จบการศึกษาในหลักสูตร การศึกษามหำบัณฑิต (กศ.ม.) วิชาเอกบรรณารักษศาสตร์ นั้น ลลิตา กิติประสาร (2518) และเบญจรัตน์ พุกเจริญ (2530) ได้ทำการติดตามผลการปฏิบัติงานของมหำบัณฑิตที่จบระหว่างปีการศึกษา 2512-2516 และระหว่างปีการศึกษา 2517-2526 ตามลำดับ

สำหรับหลักสูตรศิลปศาสตรมหำบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ที่เปิดสอนตั้งแต่ปีการศึกษา 2529 เป็นต้นมานั้น มีมหำบัณฑิตที่จบการศึกษาออกไปรับใช้สังคมจำนวนไม่น้อย แต่ภาควิชาฯ ยังไม่เคยได้ติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของมหำบัณฑิตเหล่านั้นว่า เมื่อจบออกไปแล้ว ได้นำความรู้และประสบการณ์จากการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานในห้องสมุดหรือองค์กรลักษณะอื่น มากน้อยเพียงใด มีปัญหาอย่างไร และที่สำคัญที่สุดก็คือความคิดเห็นของมหำบัณฑิตเกี่ยวกับเนื้อหาที่เป็นสาระของหลักสูตรที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในห้องสมุดหรือสถาบันบริการสารสนเทศ และองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่ต้องเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ของโลก จึงเห็นสมควรที่จะได้มีการติดตามเพื่อตรวจสอบสถานภาพของมหำบัณฑิต รวมทั้งประเด็นความรู้ที่จำเป็น เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงหลักสูตร และการวางแผนการผลิตมหำบัณฑิตให้สอดคล้องกับความต้องการสังคม และตลาดงานในยุคไอทีต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาในการปฏิบัติงานของมหำบัณฑิตสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ที่สำเร็จการศึกษาระหว่างปีการศึกษา 2532-2548
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็น ของมหำบัณฑิตสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เกี่ยวกับความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในสังคมยุคไอที
3. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็น ของมหำบัณฑิตสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์เกี่ยวกับความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในสังคมยุคไอที

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือมหำบัณฑิตสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์หลักสูตรศิลปศาสตรมหำบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ที่สำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2532 จนถึงปีการศึกษา 2548 จำนวน 106 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการทำงานก่อนเข้าศึกษาระดับปริญญาโท สภาพและปัญหาการปฏิบัติงานในปัจจุบัน และความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในสังคมยุคไอที

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการโดยส่งแบบสอบถามไปทางไปรษณีย์ พร้อมซองผนึกแถมมภ์เพื่อ

การส่งกลับคืนระหว่างวันที่ 17 พฤษภาคม – 21 กรกฎาคม 2549 จากนั้นนำมาจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC+ เพื่อคำนวณหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบความคิดเห็นโดยใช้สถิติ F-test และ t-test

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการทำงานก่อนเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท พบว่ามหาดบัณฑิตส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 89.62) มีอายุ 41 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 53.77) สถานภาพโสด (ร้อยละ 54.72) สาขาวิชาที่ศึกษาในระดับปริญญาตรีเป็นสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ (ร้อยละ 74.53) ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาระดับปริญญาโทคือ 5 ปี (ร้อยละ 67.92) และระยะเวลาที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทถึงปัจจุบันคือ 1-8 ปี (ร้อยละ 63.21) ก่อนเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท มหาดบัณฑิตส่วนใหญ่มีงานทำ (ร้อยละ 86.80) โดยทำงานในมหาวิทยาลัยของรัฐ (ร้อยละ 48.91) รองลงมาคือ โรงเรียนของรัฐ (ร้อยละ 27.74) เมื่อสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโทแล้วมหาดบัณฑิตส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษาต่อ (ร้อยละ 90.57) ในระหว่างทำงาน มหาดบัณฑิตมีโอกาสได้เข้าร่วมการฝึกอบรมและสัมมนาในวิชาชีพโดยเฉลี่ยปีละ 1 ครั้ง มหาดบัณฑิตส่วนใหญ่ (ร้อยละ 61.32) ได้ทำผลงานทางวิชาการโดยทำผลงานประเภทบทความทางวิชาการมากที่สุด รองลงมาเป็นงานวิจัยและตำรา/เอกสารการสอนตามลำดับ ซึ่งรวมเฉลี่ย 2.83 ชื่อเรื่อง/คน และมีส่วนน้อยที่เป็นสมาชิกสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ (ร้อยละ 29.25)

2. สภาพการทำงานในปัจจุบัน พบว่ามหาดบัณฑิตส่วนใหญ่มีงานทำ (ร้อยละ 90.56) โดยทำงานในมหาวิทยาลัยของรัฐมากที่สุด (ร้อยละ 56.60) รองลงมาเป็นโรงเรียนของรัฐ (ร้อยละ 14.15) มีตำแหน่งหน้าที่เป็นบรรณารักษ์ (ร้อยละ 38.54) รองลงมาคือ ครู/ครูบรรณารักษ์ ผู้บริหาร และอาจารย์ผู้สอน (ร้อยละ 20.83, 15.63 และ 14.58 ตามลำดับ) ลักษณะงานที่ปฏิบัติอยู่คือ งานห้องสมุด (ร้อยละ 77.08) รองลงมาคือ งานสอน และงานบริหาร (ร้อยละ 71.86 และ 36.54 ตามลำดับ) ประเภทของห้องสมุดที่ปฏิบัติงานอยู่คือ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย (ร้อยละ 66.22) รองลงมาคือ ห้องสมุดโรงเรียน (ร้อยละ 20.27) โดยมีตำแหน่งงานเป็นบรรณารักษ์ (ร้อยละ 79.73) รองลงมาคือหัวหน้าฝ่าย/หรือหัวหน้างาน (ร้อยละ 36.49) และผู้บริหารห้องสมุด/หรือหัวหน้าห้องสมุด (ร้อยละ 16.22) งานห้องสมุดที่มหาดบัณฑิตรับผิดชอบคือ งานบริการสอนและส่งเสริมการใช้ห้องสมุด (ร้อยละ 40.54) รองลงมาคือ งานบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า (ร้อยละ 36.49) และงานบริการสืบค้นข้อมูล (ร้อยละ 33.78)

3. มหาดบัณฑิตได้นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการปฏิบัติงานในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ในด้านการพัฒนางาน ได้นำความรู้เกี่ยวกับการสืบค้นข้อมูลไปใช้มากที่สุด รองลงมาคือ จริยธรรมวิชาชีพ และการใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่สารสนเทศ ในด้านการพัฒนาตนเอง ได้นำไปใช้ประโยชน์ในแง่ของการช่วยสร้างความมั่นใจในการทำงานเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ รู้จักวิธีทำงานร่วมกับผู้อื่น และ เสริมสร้างวิถีคิดและการจัดการ ดังตาราง 1

ตาราง 1 การนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการพัฒนางานและการพัฒนาตนเอง

N=106

รายการความรู้	X	S.D	แปลผล
1. การพัฒนางาน			
1.1 การพัฒนาทรัพยากร หรือการจัดหาทรัพยากร	3.62	1.09	มาก
1.2 การวิเคราะห์ทรัพยากร หรือการควบคุม บรรณานุกรม	3.78	1.24	มาก
1.3 การบริการสารสนเทศ	4.01	0.90	มาก
1.4 การสร้างฐานข้อมูล	3.40	1.18	ปานกลาง
1.5 การสืบค้นข้อมูล	4.34	0.83	มาก
1.6 การบริหารงานห้องสมุด/ศูนย์สารสนเทศ	3.66	1.22	มาก
1.7 จริยธรรมในวิชาชีพ	4.20	0.82	มาก
1.8 การใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่สารสนเทศ	4.07	0.82	มาก
1.9 กิจกรรมส่งเสริมการใช้ห้องสมุด	3.51	0.98	มาก
1.10 การวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์	3.27	1.31	ปานกลาง
1.11 เทคโนโลยีสารสนเทศในห้องสมุด	4.05	0.80	มาก
1.12 ประสบการณ์วิชาชีพ (การฝึกงาน)	3.38	1.24	ปานกลาง
รวม	3.77	0.57	มาก
2. การพัฒนาตนเอง			
2.1 ช่วยสร้างความมั่นใจในการทำงาน	4.42	0.65	มาก
2.2 สามารถสร้างภาวะความเป็นผู้นำให้กับตนเอง	4.28	0.76	มาก
2.3 รู้จักวิธีทำงานร่วมกับผู้อื่น	4.39	0.67	มาก
2.4 ใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อ	3.77	1.16	มาก
2.5 เสริมสร้างวิธีการคิดและการจัดการ	4.33	0.66	มาก
รวม	4.24	0.60	มาก
รวมทั้งสิ้น	3.91	0.52	มาก

4. มหาคณบดีส่วนใหญ่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการปฏิบัติงานในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าประสบปัญหาในเรื่อง ขาดทักษะการประยุกต์ เช่น การประยุกต์โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เป็นอันดับแรก รองลงมาคือ การฝึกทักษะทางวิชาชีพมีน้อยเกินไป และชอบขำยเนื้อหารายวิชาอยู่ในวงแคบ ดังตาราง 2

ตาราง 2 ปัญหาเกี่ยวกับการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการปฏิบัติงาน

รายการปัญหา	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
1. ความรู้ที่เรียนมาไม่ทันสมัย ใช้ประโยชน์ได้น้อย	2.52	0.95	ปานกลาง
2. ขาดทักษะการประยุกต์ เช่น การประยุกต์โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เป็นต้น	2.91	1.02	ปานกลาง
3. ความรู้ที่เรียน ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของห้องสมุด	2.44	0.93	น้อย
4. การฝึกทักษะทางวิชาชีพมีน้อยเกินไป	2.82	0.96	ปานกลาง
5. ขอบข่ายเนื้อหาวิชาที่สอนอยู่ในวงแคบ	2.73	0.97	ปานกลาง
6. ทฤษฎีที่เรียนมาไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติจริง	2.48	0.93	น้อย
7. ไม่มีโอกาสใช้ความรู้ที่ได้ศึกษามาอย่างเต็มที่	2.41	1.15	น้อย
8. รายวิชาที่เปิดสอนไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน	2.66	0.93	ปานกลาง
รวม	2.62	0.71	ปานกลาง

5. ความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน พบว่า มหาลัยติดมึความคิดเห็นต่อรายการความรู้ส่วนใหญ่ในระดับมาก ที่สำคัญมากที่สุดคือ การจัดการห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศสมัยใหม่ การจัดการความรู้ การจัดเก็บและการค้นคืนสารสนเทศ ภาษาและการสื่อสาร (เช่น ภาษาอังกฤษ) และการรู้สารสนเทศ ดังตาราง 3

ตาราง 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน

รายการความรู้	X	S.D	แปลผล
ด้านการบริหารจัดการ			
1. การจัดการห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศสมัยใหม่ (เช่น ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์, ห้องสมุดดิจิทัล, ห้องสมุดเสมือน)	4.58	0.53	มากที่สุด
2. การวิเคราะห์ระบบ (System analysis)	4.21	0.85	มาก
3. การบริหารโครงการ / แผนงาน	4.29	0.70	มาก
4. ระบบสารสนเทศในองค์กรเพื่อการจัดการ	4.30	0.71	มาก
5. การจัดการความรู้ (Knowledge management)	4.53	0.62	มากที่สุด
6. เครือข่ายความร่วมมือระหว่างห้องสมุด	4.08	0.83	มาก
7. การศึกษาผู้ใช้ / การให้การศึกษแก่ผู้ใช้	4.37	0.80	มาก
รวม	4.34	0.50	มาก

ตาราง 3 (ต่อ) ความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน

รายการความรู้	X	S.D	แปลผล
ด้านบริการสารสนเทศ			
1. การจัดการฐานข้อมูล	4.24	0.69	มาก
2. การจัดเก็บและการค้นคืนสารสนเทศ	4.58	0.57	มากที่สุด
3. การบริการอิเล็กทรอนิกส์ (E-services) หรือ การบริการเสมือน (Virtual services)	4.40	0.70	มาก
4. การตลาดกับงานบริการสารสนเทศและห้องสมุด	4.08	0.89	มาก
5. การบริการสารสนเทศลักษณะเฉพาะ (เช่น Data mining)	3.79	0.95	มาก
6. งานเทคนิคสำหรับห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศสมัยใหม่	4.07	0.75	มาก
7. การสร้างและการใช้ประโยชน์จากเว็บไซต์	4.40	0.73	มาก
8. ทรัพยากรสารสนเทศท้องถิ่น	3.75	0.91	มาก
9. เทคโนโลยีสมัยใหม่กับการบริการสารสนเทศ	4.44	0.63	มาก
10. การประยุกต์โปรแกรมเพื่อการพัฒนางาน	4.23	0.87	มาก
11. การวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์	4.24	0.81	มาก
รวม	4.22	0.52	มาก
ด้านความรู้เสริม			
1. ภาษาและการสื่อสาร (เช่น ภาษาอังกฤษ)	4.60	0.56	มากที่สุด
2. การรู้สารสนเทศ (Information literacy)	4.60	0.56	มากที่สุด
3. ภาษาคอมพิวเตอร์และการเขียนโปรแกรม	3.89	0.99	มาก
4. ทักษะการสอนและการฝึกอบรม	4.01	0.82	มาก
5. ประสบการณ์วิชาชีพ (การฝึกงาน ฯลฯ)	3.92	0.98	มาก
6. จิตวิทยาและภาวะผู้นำ	4.33	0.75	มาก
7. สำนักงานอัตโนมัติ	4.07	0.81	มาก
รวม	4.20	0.54	มาก

6. เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน พบว่ามหบัณฑิตที่มีกลุ่มอายุ และระยะเวลาสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทถึงปัจจุบัน ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในแต่ละด้านและรวมทุกด้านไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพบางประการของการศึกษาในระดับปริญญาโท

1.1 วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีของผู้เข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท ใน หลักสูตร ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์) ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิ์สมัครสอบคัดเลือกเข้าเป็นนิสิตว่าเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ หรือสาขาวิชาอื่นใดก็ได้ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. บัณฑิตวิทยาลัย. 2534: 222) โดยมีแนวคิดที่ว่าผู้ที่เรียนทางด้านนี้ควรจะมีพื้นฐานความรู้ในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งมาก่อนแล้ว เพื่อที่จะได้ผสมผสานวิชาการที่เรียนมากับศาสตร์ทางบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาโท ซึ่งจะทำให้สามารถผลิตบรรณารักษ์หรือนักเอกสารสนเทศเฉพาะสาขาวิชาได้ อีกทั้งยังทำให้พัฒนาการของศาสตร์เป็นไปอย่างไม่มีขีดจำกัดเพียงแค่นักคิดพื้นฐานของศาสตร์เท่านั้น แต่จากผลการวิจัยพบว่ามหบัณฑิตส่วนใหญ่ (ร้อยละ 74.53) เป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ หรือสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์มาก่อน ส่วนมหบัณฑิตที่จบสาขาวิชาอื่นมีเพียงร้อยละ 25.47 เท่านั้น ซึ่งหลักฐานที่เห็นได้ชัดเจนนที่สุดก็คือ ผลการสอบคัดเลือกเข้าเป็นนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาปีการศึกษา 2549 จากผู้ที่สอบคัดเลือกได้จำนวน 23 คน เป็นผู้ที่ไม่ได้จบการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ฯ เพียง 2 คนเท่านั้น (สุพัฒน์ สองแสงจันทร์, ผู้สอน) ซึ่งทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ

1.1.1 ผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ฯ ประสงค์ที่จะปรับคุณภาพของตนให้สูงขึ้น รวมทั้งเพิ่มพูนความรู้วิทยาการที่ทันสมัยให้กับตนเอง ซึ่งในแง่ของความเป็นจริงแล้วถือว่าเป็นเรื่องปกติที่ผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาใดก็มักจะศึกษาต่อระดับปริญญาโทในสาขาวิชานั้นๆ เพราะลักษณะวิชาที่สอนในระดับปริญญาโทส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับลักษณะวิชาในหลักสูตรระดับปริญญาตรี ในลักษณะการต่อยอด ผู้ที่จบสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์จึงมีความรู้เป็นพื้นฐานเบื้องต้น และมีความคุ้นเคยกับธรรมชาติของสาขาวิชาเป็นอย่างดี นอกจากนั้นจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสารสนเทศและประเด็นความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ ทำให้โรงเรียนบรรณารักษ์ต่างๆ ต้องปรับปรุงหลักสูตร เพื่อให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอยู่เสมอ (สุรินทร์ ดินสกุล. 2536: บทคัดย่อ) กอรปกับหน่วยงานต้นสังกัดยังให้การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาต่อ เพื่อประโยชน์ทั้งของหน่วยงานและบรรณารักษ์ จากสภาพแวดล้อมดังกล่าวจึงเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ผู้ที่จบสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาตรี ต้องการที่จะเรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ๆ และความรู้ใหม่ที่ทันสมัย รวมทั้งการเพิ่มวุฒิให้กับตนเอง (กุลธิดา ท้วมสุข; และคนอื่นๆ. 2534: 7, 9-10; สิริพันธ์ เดชพลกรัง; ฐะปะนีย์ เทพญา; และ พลิวลัย รongสวัสดิ์. 2543: 167) จึงมาสมัครเข้าศึกษาต่อและมีจำนวนมากกว่าผู้ที่จบสาขาวิชาอื่น

1.1.2 ภาพลักษณ์ของวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ไม่เป็นที่น่าสนใจ กล่าวคือในสายตาของคนภายนอกแล้ว บุคลากรในกลุ่มวิชาชีพนี้มีลักษณะไม่แตกต่างจากบุคลากรที่ใช้ความสามารถเชิงทักษะแรงงานเท่าใดนัก การทำงานของบรรณารักษศาสตร์มีลักษณะที่ราบเรียบและเน้นความเป็นระเบียบถูกต้อง ทำให้ขาดความน่าสนใจ (เปรมฤดี ปธานราชฎี. 2546: 62-64) จึงทำให้นิสิตที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาอื่นไม่สนใจที่จะสมัครเข้ามาศึกษาามากเท่าที่ควร

1.2 ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาระดับปริญญาโท จากผลการวิจัยพบว่า มหาบัณฑิตส่วนใหญ่ใช้เวลาในการศึกษา 5 ปีเต็มตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัยที่ว่าด้วยการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. บัณฑิตวิทยาลัย. 2543: 7) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ

1.2.1 นิสิตที่สมัครเข้าศึกษาต่อส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่มีงานทำอยู่แล้วในท้องสมุค มหาวิทยาลัยหรือในท้องสมุคโรงเรียน ฉะนั้นเมื่อศึกษารายวิชาครบตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรและเสนอเค้าโครงปริญญานิพนธ์ผ่านแล้ว นิสิตส่วนใหญ่จะขออนุมัติกลับเข้ารับราชการ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์เกี่ยวกับการพิจารณาความดีความชอบและการเลื่อนขั้นเงินเดือน สิ่งที่มาจากการกลับเข้ารับราชการ ก็คือ “ภาระงาน” ซึ่งมีมากทั้งงานเดิมและงานใหม่ที่ได้รับมอบหมาย ทำให้นิสิตไม่มีเวลาที่จะคิดถึงเรื่องการทำปริญญานิพนธ์ หรือขาดช่วงการทำปริญญานิพนธ์อย่างต่อเนื่อง การจัดสรรเวลามหาบัณฑิตที่ปรึกษาที่ไม่สามารถกระทำได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้ต้องเสียเวลาเริ่มลำดับหรือทำความเข้าใจในเรื่องที่ทำใหม่ซ้ำอีกทุกครั้ง หรืออาจเกิดจากการแก้ไขปริญญานิพนธ์ที่ซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนทำให้นิสิตเกิดความท้อแท้ เบื่อหน่ายหรือหมดกำลังใจและขาดความมุ่งมั่น จวบจนเมื่อถึงปีที่ 5 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายตามข้อบังคับฯ นิสิตจึงหันมาเอาใจใส่ต่อการทำปริญญานิพนธ์อย่างจริงจัง สำหรับนิสิตที่ยังไม่มีงานทำก็จำเป็นต้องหางานทำเพื่อจะได้มีเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการทำปริญญานิพนธ์ จึงพะวักพะวนในการหางานทำ หรือหากได้งานทำแล้วก็ไม่สามารถจัดสรรเวลา มาทำปริญญานิพนธ์ได้อย่างสม่ำเสมอเนื่องจากเป็นพนักงานใหม่ที่ผู้บังคับบัญชาเพ่งเล็งและเข้มงวดในการทำงาน นอกจากนั้นความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษที่ไม่แตกฉาน ดังงานวิจัยของกันยารัตน์ ดัดพันธ์ (2542: บทคัดย่อ) ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการทำปริญญานิพนธ์ในแง่ของการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากเหตุผลดังกล่าวจึงส่งผลให้นิสิตส่วนใหญ่ใช้เวลาในการศึกษาระดับปริญญาโทนานถึง 5 ปี

1.2.2 ข้อบังคับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ว่าด้วยการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา พุทธศักราช 2543 (2543: 36) กล่าวถึงการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์ไว้ว่า ระยะเวลา นับแต่วันเสนอขออนุมัติจัดประชุมพิจารณาเค้าโครงปริญญานิพนธ์ถึงวันสอบปากเปล่า สำหรับปริญญานิพนธ์ 12 หน่วยกิต หรือต่ำกว่าต้องมีระยะเวลาอย่างน้อย 3 เดือน³ ซึ่งหมายความว่านิสิตสามารถใช้เวลาเพียง 3 เดือนในการทำปริญญานิพนธ์ ฉะนั้นนิสิตจึงไม่จำเป็นต้องรีบร้อนที่จะทำปริญญานิพนธ์ให้เสร็จโดยเร็ว ซึ่งแตกต่างจากมหาวิทยาลัยบางแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2544: 47) ที่ได้กำหนดวิธีการประเมินผลงานและการให้เกรดรายวิชาวิทยานิพนธ์โดยแยกย่อยเป็นแต่ละชั้นตอน หรือ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

³ ข้อบังคับฯ พุทธศักราช 2548 กำหนดระยะเวลาอย่างน้อย 6 เดือน

(2542 : 7-1-7-4) ที่กำหนดให้นิสิตลงทะเบียนเรียนแยกเป็น 3 ชั้นตอน คือ วิทยานิพนธ์ 1, วิทยานิพนธ์ 2, และวิทยานิพนธ์ 3 ซึ่งเท่ากับเป็นการบังคับให้นิสิตทำปริญญาานิพนธ์เป็นระยะๆ ตามที่กำหนด และทำให้ปริญญาานิพนธ์มีคุณภาพ

1.2.3 เงินเดือนของนิสิตขณะที่เข้าศึกษาต่ออยู่ในชั้นที่สูงกว่าเงินเดือนขั้นต้นของวุฒิระดับปริญญาโท ทำให้ไม่สามารถนำวุฒิระดับปริญญาโทไปใช้ปรับระดับเงินเดือนได้ นิสิตจึงไม่มีแรงจูงใจที่จะทำปริญญาานิพนธ์ให้เสร็จโดยเร็ว

ฉะนั้นการที่นิสิตใช้เวลาในการศึกษา 5 ปี ซึ่งแม้ว่าจะเป็นไปตามข้อบังคับก็ตาม แต่ก็ส่งผลเสียหายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของคุณภาพปริญญาานิพนธ์ และที่เป็นปัญหามากที่สุดก็คือนิสิตบางคนจะเริ่มต้นทำปริญญาานิพนธ์ในภาคการศึกษาปลายของปีที่ 5 ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของปริญญาานิพนธ์เป็นอย่างมาก เพราะนิสิตจะต้องเร่งรีบดำเนินการต่างๆ ในทุกชั้นตอน

2. สภาพการทำงานของมหาดบัณฑิต

2.1 สภาพการทำงานของมหาดบัณฑิต พบว่าส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในมหาวิทยาลัยของรัฐและโรงเรียนของรัฐตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสภาพก่อนที่จะเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท กล่าวคือเมื่อมาศึกษาต่อสำเร็จแล้วก็กลับไปทำงานที่เดิม ลักษณะงานที่มหาดบัณฑิตปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันมีทั้ง งานห้องสมุด งานสอน และงานบริหาร แสดงให้เห็นว่ามหาดบัณฑิตสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้หลากหลาย สำหรับงานห้องสมุดที่สำคัญคือ งานบริการสอนและส่งเสริมการใช้ห้องสมุด งานบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า งานบริการสืบค้นข้อมูล งานวิเคราะห์ทรัพยากร และ งานพัฒนาทรัพยากร ฯลฯ ซึ่งจะเห็นได้ว่างานที่สำคัญจะมีอยู่ 2 กลุ่มงานคือ งานสอน (การใช้ห้องสมุดและการสืบค้นข้อมูล) และงานบริการสารสนเทศ (บริการช่วยค้นคว้าและสืบค้นข้อมูล) ซึ่งเป็นภารกิจที่สำคัญสำหรับห้องสมุดยุคสารสนเทศเช่นปัจจุบัน

2.2 การทำผลงานทางวิชาการ พบว่ามหาดบัณฑิตทำผลงานทางวิชาการน้อยมาก ไม่ว่าจะเป็นการเขียน ตำรา/เอกสารการสอน งานวิจัย หรือบทความทางวิชาการ คือเฉลี่ยรวมผลงานทุกประเภท 2.83 ชื่อเรื่องต่อคน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูติมา สัจจามันท์ (2537: 42-44) ที่พบว่าในระหว่างปี พ.ศ. 2508-2535 ผู้ประกอบวิชาชีพบรรณารักษ์ทำผลงานวิจัยเพียง 146 เรื่อง คิดเฉลี่ยปีละ 5.41 เรื่อง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ

2.2.1 ภาระงานที่มีอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นภาระงานในห้องสมุดซึ่งมีอยู่ตลอดเวลาไม่มีวันจบสิ้น หรือภาระงานสอน จนทำให้ไม่สามารถจัดสรรเวลาให้กับการทำผลงานทางวิชาการได้ เหตุผลนี้เป็นเหตุผลสำคัญที่สอดคล้องตรงกันอย่างสม่ำเสมอมาตั้งแต่อดีต จนปัจจุบัน (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สำนักหอสมุด. 2534: 75; ชาริณี เขาวินศิริ. 2538: 69)

2.2.2 ขาดความรู้และประสบการณ์ในการทำวิจัย (ชาโรนี เชาว์ศิลป์. 2538: 69) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดกรอบแนวคิดและการออกแบบการวิจัย⁴ เช่น ไม่สามารถระบุประเด็นปัญหาการวิจัยได้อย่างชัดเจน (เช่น ต้องการศึกษาเรื่องอะไร หรือต้องการหาคำตอบให้กับปัญหาการวิจัยอะไร) การกำหนดขอบเขตการวิจัยไม่รัดกุม คือ ถ้าไม่กว้างเกินไปก็มักจะแคบเกินไป การกำหนดรูปแบบการวิจัยไม่สอดคล้องกับประเด็นปัญหาวิจัย ไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง และการใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ฯลฯ เป็นต้น

2.2.3 บุคลิกลักษณะของบุคลากรในวิชาชีพบรรณารักษ์ แม้ว่าจะมีความขยันขันแข็ง มีความรับผิดชอบ และความเป็นระเบียบถูกต้อง แต่ก็ยึดหลักการทำงานในรูปแบบเดิมๆ ซึ่งเป็นแบบตั้งรับ และที่สำคัญคือเป็นบุคคลที่เจียบสงบไม่ชอบงานที่มีความเสี่ยงหรือท้าทายความสามารถ หรืองานที่ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ (เปรมฤดี ปธานราษฎร์. 2546: 39-41, 62-64)

2.3 การศึกษาต่อหลังสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท พบว่ามหาบัณฑิตศึกษาต่อน้อยมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสถาบันการศึกษาในประเทศที่เปิดสอนระดับปริญญาเอกสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ฯ มีเพียงแห่งเดียวคือที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น นอกจากนั้นอาจเนื่องมาจากปัญหาส่วนตัวของมหาบัณฑิต เช่น การไม่แตกฉานในด้านภาษาอังกฤษ (กันยรัตน์ ดัดพันธ์. 2542: บทคัดย่อ) การขาดแคลนทุนทรัพย์ในการเรียน การไม่ได้รับทุนการศึกษา ตลอดจนไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่ปฏิบัติงานอยู่ เพราะตำแหน่งที่ทำงานไม่เอื้อให้ศึกษาต่อในระดับปริญญาเอก หรือไม่มีความจำเป็นต่อหน่วยงาน

3. การนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการศึกษาไปใช้ในการปฏิบัติงาน

3.1 ผลจากการวิจัยพบว่า มหาบัณฑิตส่วนใหญ่ นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาไปใช้ประโยชน์ทั้งในด้านการพัฒนางาน และการพัฒนาตนเองในระดับมาก ดังนี้

3.1.1 ในด้านการพัฒนางาน พบว่ามหาบัณฑิตได้นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการศึกษาไปใช้ในระดับมากเกือบทุกรายการคือ 9 จาก 12 รายการ สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาโทของภาควิชาฯ ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 โดยที่ตลอดระยะเวลานั้นได้มีการปรับปรุงหลักสูตร โดยเฉพาะเนื้อหาวิชาให้ทันกับความก้าวหน้าของศาสตร์มาอย่างต่อเนื่อง และเมื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทต่อห้องสมุดภาควิชาฯ ก็ได้ผนวกเนื้อหาเกี่ยวกับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เข้าไว้ในหลักสูตรเช่นกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรินทร์ ดิ้นสกุล (2536: บทคัดย่อ) ที่พบว่าหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ควรจะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อผลิตมหาบัณฑิตให้เป็นบรรณารักษ์หรือนักสารสนเทศ หรือนักวิชาการระดับสูง ที่สามารถทำงานได้ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน มีความสามารถ

⁴ เป็นประสบการณ์ของผู้วิจัยที่ให้คำปรึกษาการทำวิจัยแก่บรรณารักษ์ (รองศาสตราจารย์สุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์)

ด้านการจัดการทรัพยากรสารสนเทศ เพราะฉะนั้นหลักสูตรของภาควิชาฯ ที่เปิดสอนจึงเป็นหลักสูตรที่มีรากฐานมั่นคงทั้งศาสตร์ทางวิชาชีพและศาสตร์ทางเทคโนโลยีสารสนเทศ สำหรับในแง่ของผู้สอน “อาจารย์ส่วนใหญ่มีพื้นความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ อีกทั้งมีประสบการณ์สูงฉะนั้นความรู้และประสบการณ์ทางด้านบรรณารักษศาสตร์ของอาจารย์จึงนับได้ว่ามีความแข็งแกร่ง” (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์. 2543: 10) ความรู้ที่มหัศจรรย์ที่ได้รับจึงเป็นความรู้ที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานเป็นอย่างมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กันยารัตน์ ดัดพันธ์ (2542: บทคัดย่อ) ที่พบว่ามหัศจรรย์นำความรู้จากรายวิชาส่วนใหญ่ไปใช้ในการทำงานระดับปานกลางและระดับมาก

3.1.2 ในด้านของการพัฒนาตนเอง พบว่ามหัศจรรย์ได้นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ในระดั้มากทุกเรื่อง และที่มหัศจรรย์ให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก คือการช่วยสร้างความมั่นใจในการทำงาน รองลงมาคือรู้จักวิธีทำงานร่วมกับผู้อื่น และเสริมสร้างวิถีคิดและการจัดการ เรื่องเหล่านี้เป็นหลักฐานที่ยืนยันถึงคุณภาพของคณาจารย์ของภาควิชาฯ ที่มีจิตวิญญาณของความเป็นครูที่สูงได้เป็นอย่างดี (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์. 2543: 10) ที่มีได้มุ่งมั่นอบรมสั่งสอนแต่เฉพาะทางด้านวิชาการเท่านั้นหากแต่ยังเน้นในเรื่องของการปฏิบัติตนเมื่อออกไปทำงานด้วย จนทำให้มหัศจรรย์มีความพร้อมในทุกประการเป็นที่น่าพึงพอใจ

3.2 ปัญหาเกี่ยวกับการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการปฏิบัติงาน พบว่ามหัศจรรย์ส่วนใหญ่ประสบปัญหาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางที่ค่อนข้างไปทางระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ปัญหาอันดับแรกคือ ขาดทักษะการประยุกต์ เช่น การประยุกต์โปรแกรมคอมพิวเตอร์ รองลงมาคือ การฝึกทักษะทางวิชาชีพมีน้อยเกินไป และขอขยายเนื้อหาวิชาอยู่ในวงแคบ

ในประเด็นของการขาดทักษะการประยุกต์โปรแกรมคอมพิวเตอร์นั้น อาจเป็นเพราะอาจารย์ของภาควิชาฯ แม้จะยอมรับถึงความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศ แต่ก็ไม่มีความชำนาญการมากนัก อีกทั้งขาดแคลนอาจารย์ทางด้านสารสนเทศศาสตร์และการจัดการสารสนเทศ หรือการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์. 2543: 10; 2546: 53) เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าภาควิชาฯ จะมีห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์เพื่อการเรียนการสอน และเน้นการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเพื่อให้บัณฑิตสามารถนำไปปฏิบัติงานได้จริงเพียงใดก็ตาม แต่ความไม่ชำนาญการทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าว จึงทำให้การเรียนการสอนในเชิงการประยุกต์โปรแกรมคอมพิวเตอร์ไม่บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ในประเด็นการฝึกทักษะทางวิชาชีพที่มีน้อยเกินไปนั้น อาจเนื่องมาจากรายวิชาที่เกี่ยวกับการฝึกทักษะทางวิชาชีพนั้น เป็นรายวิชาที่เสนอแนะให้กับผู้ที่ไม่มีพื้นฐานทางบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาตรีเลือกเรียน แต่สำหรับผู้ที่มีพื้นฐานทางบรรณารักษศาสตร์มาแล้วจะเลือกเรียนรายวิชานี้หรือไม่ก็ได้ ซึ่งในช่วงที่ผ่านมานิสิตที่มีพื้นฐานมักจะเลือกที่จะไม่เรียน โดยให้เหตุผลว่าต้องการไปเรียนในรายวิชาอื่นที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นมากกว่า ฉะนั้นเมื่อสำเร็จการศึกษาและออกไปปฏิบัติงานแล้วจึงมองเห็นคุณค่าของการฝึกทักษะทางวิชาชีพ จึงทำให้มหัศจรรย์เกิดรู้สึกว่าได้รับการฝึกทักษะทางวิชาชีพน้อยเกินไป

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน ขออภิปรายเฉพาะประเด็นสำคัญในแต่ละด้านดังนี้

4.1 ด้านการบริหารจัดการ พบว่าหัวข้อ การจัดการห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศสมัยใหม่ (เช่น ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ ห้องสมุดดิจิทัล ห้องสมุดเสมือน (Virtual library)) และการจัดการความรู้ มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์หรือเทคโนโลยีด้านการสื่อสารได้เข้ามามีบทบาทต่องานห้องสมุดและการบริการสารสนเทศเป็นอย่างมากอย่างเต็มรูปแบบ จนเป็นเครื่องมือที่ขาดไม่ได้สำหรับห้องสมุดทุกประเภท และทำให้ห้องสมุดในรูปแบบเดิมกลายเป็นห้องสมุดที่มีรูปแบบใหม่ที่มีชื่อเรียกต่างๆ กันเช่น ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ ห้องสมุดดิจิทัล ห้องสมุดลูกผสม (Hybrid library) หรือห้องสมุดเสมือน จากสภาพดังกล่าวจึงทำให้บรรณารักษ์เห็นความสำคัญและชวนชวนเรียนรู้อีกเพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งในแง่ของการจัดการและการให้บริการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลิริพันธ์ เดชพลกรัง ฐะปะนีย์ เทพญา และ พลวิทย์ ร่องสวัสดิ์ (2543: 167) ที่พบว่าความรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เกี่ยวกับการจัดเก็บและให้บริการสารสนเทศที่บรรณารักษ์และผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดต้องการในระดับมากถึงมากที่สุด คือ ความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศประเภทต่างๆ กับงานห้องสมุด ระบบเครือข่ายห้องสมุด ระบบอัตโนมัติที่ใช้ในงานประเภทต่าง ๆ และระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติพร เพชรพราว (2543: บทคัดย่อ) ที่พบว่าทักษะทางวิชาชีพที่สำคัญด้านหนึ่งของบรรณารักษ์ในอนาคตคือ ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะเกี่ยวกับเทคโนโลยีการสื่อสาร และทักษะเกี่ยวกับการจัดการสารสนเทศ ทั้งนี้เพื่อการจัดการความรู้ในองค์กร การให้บริการความรู้แก่ผู้ใช้ ตลอดจนการสงวนรักษาความรู้ให้คงอยู่คู่กับองค์กรตลอดไป

4.2 ด้านการบริการ พบว่าหัวข้อ การจัดเก็บและการค้นคืนสารสนเทศ มีความสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือ เทคโนโลยีสมัยใหม่กับการบริการสารสนเทศ การสร้างและการใช้ประโยชน์จากเว็บไซต์ และการบริการอิเล็กทรอนิกส์ (E-services) หรือ การบริการเสมือน (Virtual services) ทั้งนี้โดยมีเหตุผลนัยเดียวกันกับความรู้ด้านการบริหารจัดการ แต่สำหรับหัวข้อการจัดเก็บและการค้นคืนสารสนเทศนั้น เป็นเพราะสารสนเทศในปัจจุบันมีจำนวนมหาศาลทั้งในระบบออฟไลน์และออนไลน์รวมทั้งบนอินเทอร์เน็ต บรรณารักษ์จำเป็นต้องมีความรู้และทักษะในการค้นคืน รวมทั้งการวิเคราะห์และสังเคราะห์สารสนเทศ เพราะจะได้สามารถช่วยสอนหรือแนะนำผู้ใช้ในการเลือกสรรแหล่งสารสนเทศที่มีคุณค่า สามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว ประหยัดเวลา และพร้อมใช้เมื่อมีความต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติพร เพชรพราว (2543: บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่าในการให้บริการผู้ใช้นั้น ทักษะอันดับแรกที่บรรณารักษ์ควรมีคือ ทักษะในการวิเคราะห์และกลั่นกรองผลของการสืบค้น เพื่อให้ตรงกับเรื่องที่ใช้ต้องการมากที่สุด

4.3 ด้านความรู้เสริม พบว่ามหาวิทยาลัยให้ความสำคัญกับ ภาษาและการสื่อสาร (เช่น ภาษาอังกฤษ) และ การรู้สารสนเทศ (Information literacy) มากที่สุด ซึ่งในแง่ของภาษาและการสื่อสาร (เช่น ภาษาอังกฤษ) นั้น เป็นเพราะในยุคโลกาภิวัตน์ มหาวิทยาลัยต้องให้บริการด้านการสืบค้นข้อมูลจากทั่วโลกโดยผ่านทางอินเทอร์เน็ต หรือจากฐานข้อมูลต่างๆ ฯลฯ ซึ่งสารสนเทศที่ให้บริการนี้ส่วนใหญ่จะเป็นภาษาอังกฤษ ดังนั้นผู้ที่สามารถให้บริการสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพก็จำเป็นต้องมีทักษะทางภาษาอังกฤษด้วย

จึงส่งผลให้มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญกับภาษาอังกฤษเป็นอย่างมาก ดังงานวิจัยที่สะท้อนถึงปัญหาต้นตอคือ งานวิจัยของ กันยารัตน์ ดัดพันธ์ (2542: บทคัดย่อ) ที่พบว่าปัญหาที่บัณฑิตและมหาบัณฑิตจำนวนสูงสุดประสบ คือ ปัญหาด้านภาษาต่างประเทศไม่ดีพอ และงานวิจัยของ นันทนิจ ศรีหามารณ และภรณ์ ศิริโชติ (2546: 54-69) ที่ประเมินหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2540) ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยส่วนหนึ่งได้เสนอแนะไว้ว่า รายวิชาที่ไม่เคยเปิดสอนแต่เสนอแนะให้เปิดสอนคือ ภาษาอังกฤษสื่อสารสำหรับวิชาชีพ

สำหรับความรู้เกี่ยวกับ การรู้สารสนเทศ (Information literacy) นั้น เป็นความรู้ที่ผู้ที่อยู่ในวงการ บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก ทั้งนี้สืบเนื่องจากที่องค์การสหประชาชาติ (United Nation) ได้กำหนดให้ปี พ.ศ. 2546-2555 เป็นศตวรรษแห่งการเรียนรู้ (Literacy Decade) โดยมี คำขวัญว่า “Literacy as Freedom” ทำให้ทั่วโลกเกิดการตื่นตัวในเรื่องของการรู้สารสนเทศ รวมทั้งการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) บรรณารักษ์หรืออาจารย์ผู้สอนทางบรรณารักษศาสตร์และสารเทศศาสตร์ในฐานะผู้เชี่ยวชาญทางสารสนเทศซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าของนักเรียนนิสิต และนักศึกษา จึงจำเป็นต้องมีความรู้และเข้าใจถึงสาระของการรู้สารสนเทศด้วย

4.4 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน พบว่ามหาบัณฑิตที่มีกลุ่มอายุ และที่มีระยะเวลาสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทถึงปัจจุบัน ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในแต่ละด้านและรวมทุกด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประเด็น ความรู้ที่สอบถามส่วนใหญ่เป็นความรู้ในวิชาชีพที่เกิดขึ้นใหม่ และเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ ซึ่งมหา บัณฑิตไม่ว่าจะอายุมากหรือน้อย หรือจบการศึกษาไปนานเพียงใดก็ตาม ต่างอยู่ในท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ เหมือนกันคือ สังคมเทคโนโลยีสารสนเทศ และการบริการระบบออนไลน์ ซึ่งเป็นเรื่องของห้องสมุดสมัยใหม่ ทั้งสิ้น หรือแม้แต่กิจกรรมส่วนตัวของมหาบัณฑิตก็ต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและระบบออนไลน์ด้วยเช่นกัน เพราะฉะนั้นมหาบัณฑิตจึงให้ความสำคัญต่อความรู้ต่างๆ ที่สอบถามเหมือนกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

1. ภาควิชาควรให้ความสนใจต่อความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานที่ได้จากผลการวิจัยในทุกประเด็น เพื่อกำหนดเป็นรายวิชาในหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการบริการ สมัยใหม่ เช่น 1) การจัดการห้องสมุดเสมือน 2) การจัดการความรู้ (Knowledge management) 3) เทคโนโลยี สมัยใหม่กับการบริการสารสนเทศ 4) บริการอิเล็กทรอนิกส์ (E-services) หรือ บริการเสมือน (Virtual services) 5) การสร้างและการใช้ประโยชน์จากเว็บไซต์ 6) ระบบสารสนเทศในองค์กรเพื่อการจัดการ และ 7) การตลาด กับงานห้องสมุดและการบริการสารสนเทศ

2. ความรู้ที่ภาควิชาฯ ควรพิจารณาสอดแทรกไว้ในรายวิชาใดรายวิชาหนึ่งของหลักสูตรตาม ความเหมาะสม ได้แก่ 1) ภาษาและการสื่อสาร (เช่น ภาษาอังกฤษ) 2) การรู้สารสนเทศ (Information literacy) 3) จิตวิทยาและภาวะผู้นำ 4) สำนักงานอัตโนมัติ 5) ทักษะการสอนและการฝึกอบรม

3. การเรียนการสอนในรายวิชาต่างๆ ควรเน้นการฝึกทักษะให้มากขึ้น เช่น ทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะทางโปรแกรมคอมพิวเตอร์ และทักษะทางวิชาชีพ

4. ภาควิชาฯ ควรประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้เป็นที่รู้จักทั่วไปอย่างกว้างขวาง โดยเน้นประเด็นของการจัดการสารสนเทศหรือการจัดการความรู้ เพื่อชักจูงให้ผู้จบปริญญาตรีในสาขาวิชาอื่นสนใจที่จะมาศึกษาต่อ

ข้อเสนอแนะสำหรับห้องสมุด

ห้องสมุดควรส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาต่อเนื่องของบรรณารักษ์ในประเด็นความรู้ที่เกี่ยวกับห้องสมุดสมัยใหม่ หรือความรู้ใหม่ที่จำเป็นต่อการให้บริการ เช่น 1) การจัดการห้องสมุดดิจิทัล และห้องสมุดเสมือน 2) บริการอิเล็กทรอนิกส์ (E-services) หรือ บริการเสมือน (Virtual services) 3) การจัดการความรู้ (Knowledge management) 4) การรู้สารสนเทศ (Information literacy) 5) การตลาดกับงานห้องสมุด และการบริการสารสนเทศ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการติดตามผลมหัพัตเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง แต่โดยเหตุที่มหัพัตที่สำเร็จการศึกษาในแต่ละปีมีจำนวนน้อย การติดตามผลจึงควรใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพตามความเหมาะสม

2. ควรมีการประเมินหลักสูตร ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2546) โดยใช้รูปแบบการประเมินโครงการแบบ CIPP Model ซึ่งจะประเมินหลักสูตรในด้านบริบท (Context) ปัจจัยเบื้องต้น (Input) กระบวนการ (Process) และ ผลผลิต (Product)

บรรณานุกรม

- กันยารัตน์ ดัดพันธ์. (2542). **สถานภาพการทำงานของบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ปีการศึกษา 2535-2539**. สืบค้นเมื่อ 27 ธันวาคม 2548, จาก <http://www.riclib.nrct.go.th/abs/t106702.pdf>
- กิตติพร เพชรพราว. (2543). **คุณลักษณะและทักษะพื้นฐานทางวิชาชีพบรรณารักษ์ สำหรับบรรณารักษ์ในอนาคต**. ปรินญาณินพนธ์ ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กุลธิดา ท้วมสุข; และคนอื่นๆ. (2534, สิงหาคม). ความต้องการในการศึกษาต่อระดับปริญญาโทของบรรณารักษ์และผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. **บรรณารักษศาสตร์ มข.** 9(3): 1-18.
- ชาริณี เขาวนศิลา. (2538, สิงหาคม). ผู้บริหารกับงานวิจัยของบรรณารักษ์. **บรรณารักษศาสตร์ มข.** 13(3) : 65-83.
- ชุตินา สัจจามันท์. (2537). **สถานภาพงานวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- นันทนิจ ศรีหามารด; และ ภรณ์ ศิริโชติ. (2546, พฤษภาคม-สิงหาคม). การประเมินหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2540) มหาวิทยาลัยขอนแก่น. **บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มข.** 21(2): 54-69.
- เบญจรัตน์ พุกเจริญ. (2530). **การติดตามผลการปฏิบัติงานของมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ปีการศึกษา 2517-2526**. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.
- เปรมฤดี ปธานราษฎร์. (2546). **การศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมต่อการประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ กับนักศึกษาสาขาวิชาการตลาด มหาวิทยาลัยของรัฐ ในเขตกรุงเทพมหานคร**. ปรินญาณินพนธ์ ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายสำเนา.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์. (2544). **คู่มือนักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ปีการศึกษา 2544**. ขอนแก่น: ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยฯ.
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สำนักหอสมุด. (2534). **รายงานของคณะกรรมการเตรียมและติดตามผลการประชุมปฏิบัติการส่งเสริมการทำวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์**. กรุงเทพฯ : สำนักหอสมุดฯ. อัดสำเนา.

- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์. (2543). **รายงานการศึกษาตนเอง ปีการศึกษา 2542**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยฯ. ถ่ายเอกสาร.
- _____. (2546). **หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2546)**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยฯ. ถ่ายเอกสาร.
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. บัณฑิตวิทยาลัย. (2543). **ข้อบังคับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ว่าด้วยการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา พุทธศักราช 2543**. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฯ.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. สาขาวิชาศิลปศาสตร์. (2542). **แผนการเปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาสารนิเทศศาสตร์**. นนทบุรี: สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยฯ.
- ลลิตา กิตติประสาร. (2518). **การติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต และผู้สำเร็จประกาศนียบัตรชั้นสูงวิชาเฉพาะบรรณารักษศาสตร์จากวิทยาลัยวิชาการศึกษาปีการศึกษา 2508-2516**. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.
- สิริพันธ์ เดชพลกรัง; ฐะปะนีย์ เทพญา; และ พลวิทย์ รองสวัสดิ์. (2543, พฤษภาคม-สิงหาคม). การสำรวจความต้องการการศึกษาต่อเนื่องของบรรณารักษ์ใน 14 จังหวัดภาคใต้. **วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. 6(2): 161-170.
- สุรินทร์ ตีนสกุล. (2536). **แนวโน้มของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ระดับมหาบัณฑิตในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์). ปัตตานี: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. สืบค้นเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2549, จากฐานข้อมูลซีดีรอมวิทยานิพนธ์ 2544 ของศูนย์บริการสารสนเทศทางเทคโนโลยี สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.